

niversitetets arkiv på Rigsarkivet. Beklageligt nok, for bilagene synes at have været af et betydeligt omfang – og er ifølge bedømmelsesudvalget kun i ringe grad blevet inddraget i fremstillingen.

Mens udgiveren ikke kan bebrejdes de manglende bilag, må han formodentlig påtage sig ansvaret for de manglende linjer s. 82 og s. 109, hvor to ombrydningsfejl skammer den iøvrigt fine og omhyggelige tekstudgave.

I den korte, men klare indledning præsenteres Julius Schovelin (1860-1933) og hans ret så særprægede forfatterskab og højre-politiske løbebane. Med rette betones hans gode kontakter til arbejderbevægelsen under afhandlingens udarbejdelse, og den respekt og sympati for fagbevægelsen og arbejderens lønkamp, som præger fremstillingen. Engberg konstaterer, at Schovelin (som så mange andre) siden bevægede sig til højre, men kunne godt have ofret et par linjer mere om dette. Allerede i 1885 fremstod han (som 3 år før var medstifter af Studentersamfundet) nemlig offentligt som en benhård fortaler for Matzens nye højre-linje, lige uforsonlig overfor socialismen som den klassiske liberalisme. En holdning, som senere bl.a. kom til udtryk i flere af hans artikler i 1. udgave af Salomonson, bl.a. *Arbejder*.

Engbergs indledning vægter imidlertid først og fremmest guldmedaljeafhandlingens tilblivelse og bedømmelse, og det gør den meget fint. Supplerende kan dog nævnes, at formuleringen af prisopgaven også kan ses i forlængelse af en mangeårig debat i det national-økonomiske miljø om strejkernes indflydelse på løndannelsen, hvilket iøvrigt ikke udelukker, at opgaven er stillet med direkte adresse til Schovelin, som Engberg overbevisende argumenterer for.

Erik Strange Petersen

Peter Jessen: *Morten Wormskjold – den glemte opdagelsesrejsende*. (Agi-tryk, 1987). 60 s., 120 kr.

Der kan komme meget ud af en eksamensopgave. Det er denne lille bog således et godt eksempel på. Oprindeligt er den blevet til som en specialeopgave til Danmarks Biblioteksskole, og det er forklaringen på, at en stor del af bogen netop består af en bibliografi over den forlængst glemte opdagelsesrejsende Morten Wormskjolds forfatterskab.

Løjtnant Morten Wormskjold, der levede fra 1783-1845, var af fag botaniker, men som sin samtids naturvidenskabsfolk meget alsidig. I 1807 var han med botanikeren Horneman på en botanisk rejse til Norge, siden foretog han tilsvarende rejser til Grønland bla. for at finde materiale til »Flora Danica«, og vort kendskab til Grønlands flora skyldes da delvis også hans mange rejser rundt i det store land. Først i 1889 blev dagbogen fra denne rejse publiceret.

Hans navn er også knyttet til den store russiske ekspedition på briggen »Rurik«, der tætpakket med adskillige af datidens lærde afgik fra København i 1815. Over Sydamerika gik rejsen til Ruslands da næsten endnu ukendte kyster langs Stillehavet. Uenighed om bord fik ham dog til at afmønstre på Kamsjatkahalvøen. Først to år senere nåede han hjem til Danmark, men forinden havde han fortsat sine botaniske undersøgelser i det fjerne. Han vendte således hjem med en kolossal mængde optegnelser og samlinger af stor værdi, men han offentliggjorde ikke en stavelse. Som en bitter mand havde han vendt den lærde verden ryggen. Forfatteren har søgt at samle så meget som muligt om den næsten glemte forsker. I danske og udenlandske arkiver har han fundet Wormskjolds meget omfattende breve til kolleger og familie i ind- som

udland fra den store verdensomsejling. Mange af brevene har vist sig at være afskrifter af de dagbøger og notater, der ellers er gået tabt.

Da bogen oprindeligt har været skrevet som en biblioteksopgave, er det derfor naturligt, at hovedformålet dels har været at få fastlagt, hvad der er bevaret af hans samlinger rundt om på

museer i Danmark, Norge og Rusland, dels at fastslå, hvad han har skrevet og publiceret.

Det hele er naturligvis nydeligt illustreret, så resultatet er blevet et spændende portræt af en næsten glemt forsker.

Henrik Fode

DET 20. ÅRHUNDREDE

Svend Winther Kristensen: *Kampen om Mælken*. (Landbohistorisk selskab, 1986). 248 s., 225,70 kr.

Winther Kristensen beskriver modsætningsforholdet mellem bymejerierne og landmejerierne, som udsprang af, at de konsumproducerende storbymejerier (i kraft af Mælkeforsyningsloven fra 1940) indtil halvfjerdsnerne reelt havde monopol på at forsyne de store bysamfund med konsummælk. Mejeribrug var opdelt i et fattigt smør- og osteproducerende mejeribrug på den ene side og et velhavende konsumproducerende mejeribrug på den anden.

Mejeriernes brancheorganisation, Fællesorganisationen, var i slutningen af halvtredserne og begyndelsen af tresserne blevet en meget stærk organisation – mejeribrugets højborg, som forfatteren kalder det. Det var direktøren for denne højborg, T. Mathiassen, der kom til at stå som ophavsmanden til tanken om det landsdækkende mejeriselskab, Mejeriselskabet Danmark. Han mente, at en sådan organisation ville være det nødvendige middel til at gennemføre de påkrævede rationaliseringer af produktionsapparatet og – ikke mindst – til at begrænse konkurrencen på afsætningsiden.

Som Winther Kristensen meget rigtigt fremhæver det, var de politiske for-

udsætninger for dannelsen af et sådant selskab langt fra til stede. Det skyldtes bl.a. (men ikke alene) modsætningsforholdet mellem land- og bymejerierne. Bymejerierne var naturligt nok ikke interesserede i nogen udligning af gevinsten ved salget til byerne. MD-tankens – i T. Mathiasens udgave – led derfor skibbrud i slutningen af tresserne.

Det mejeriselskab, der opstod, havde – mener Winther Kristensen – stort set kun navnet til fælles med Mathiasens idé. Alt det andet var anderledes. T. Mathiassen ønskede harmoni, hvor det selskab, der blev dannet i 1970 kom til at stå for *konflikt*.

Det gjorde det, fordi selskabets ekspansion bestandig krænkede de øvrige mejeriers territorier og truede deres overlevelse som selvstændige enheder. Derfor har MDs udvikling givet anledning til meget stærke reaktioner; selskabet har fået et omdømme som mejeribrugets »store stygge ulv«. Ifølge Winther Kristensen har det til dels også været det. Han fortæller om, hvorledes MD underlagde sig Centralmejeriet i Århus gennem en meget hård prisrig på det århusianske konsummarked. Og vi får historien om, hvorledes MD kom til at sidde med den dominerende indflydelse i Østlige Øers Mælkeudvalg, så selskabet kunne forøge sine konsumleverancer til det storkøbenhavnske om-